

18. ÜNİTE: İSM-İ FÂİL VE İSM-İ MEF'ÛL'ÜN AMELİ

İsimlerin Fiil Gibi Çalışması:
“Amel” Mantığı ve Uygulamaları

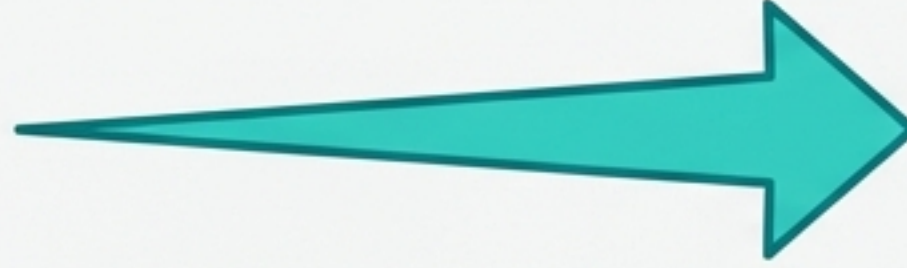
Kavaidu'l Müşeccia Nahiv Serisi - 3. Cilt

Temel Kavram: 'Amel' Etmek Ne Demektir?

Arapça'da bazı isimler, sadece bir varlığı isimlendirmekle kalmaz, bir fiil gibi davranarak cümlenin akışını etkilerler. Buna "Amel Etmek" (İş Yapmak) denir.

İsim

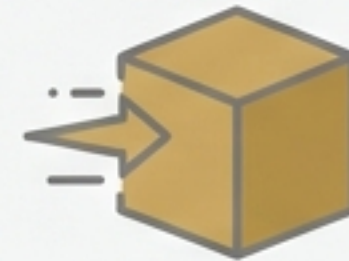
Fiil Gücü

İsm-i Fâil (Etken Güç)

'Yapan' anlamındaki isim.
Malum (Etken) Fiil gibi çalışır.

İsm-i Mef'ûl (Edilgen Güç)

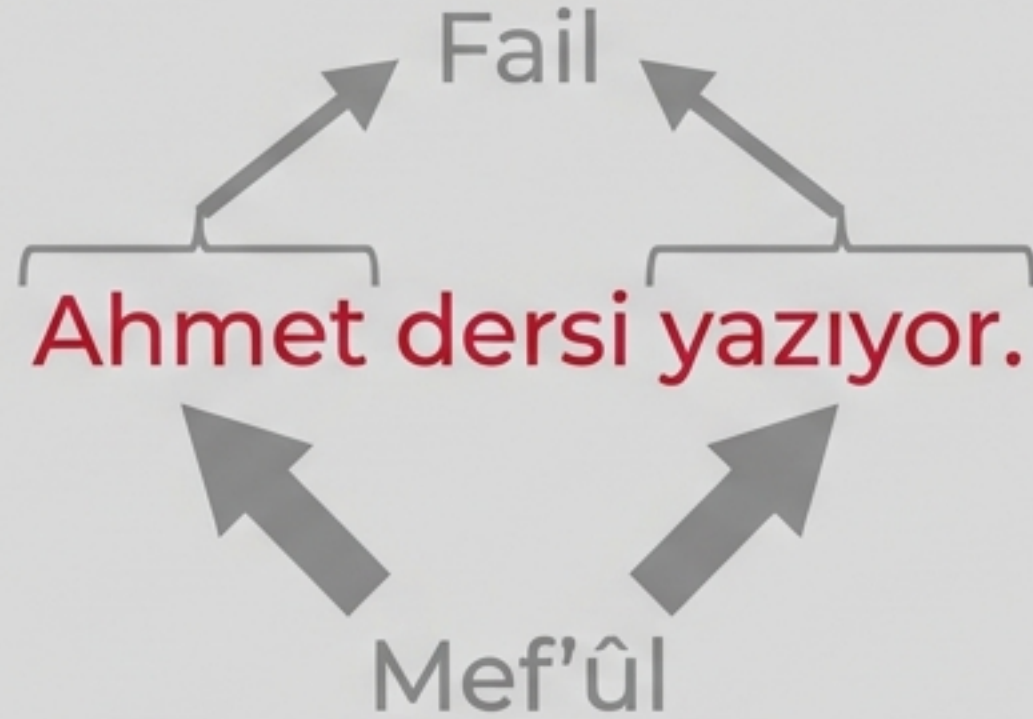
'Yapılan' anlamındaki isim.
Meçhul (Edilgen) Fiil gibi çalışır.

Bu isimler cümlenin yöneticisi (Âmil) olur; özne alır veya nesne nasb ederler.

Adım 1: İsm-i Fâil'in Ameli (Etken Yapı)

Kural: İsm-i Fâil, türetildiği Malum Fiil gibi amel eder.

Fiil Cümlesi

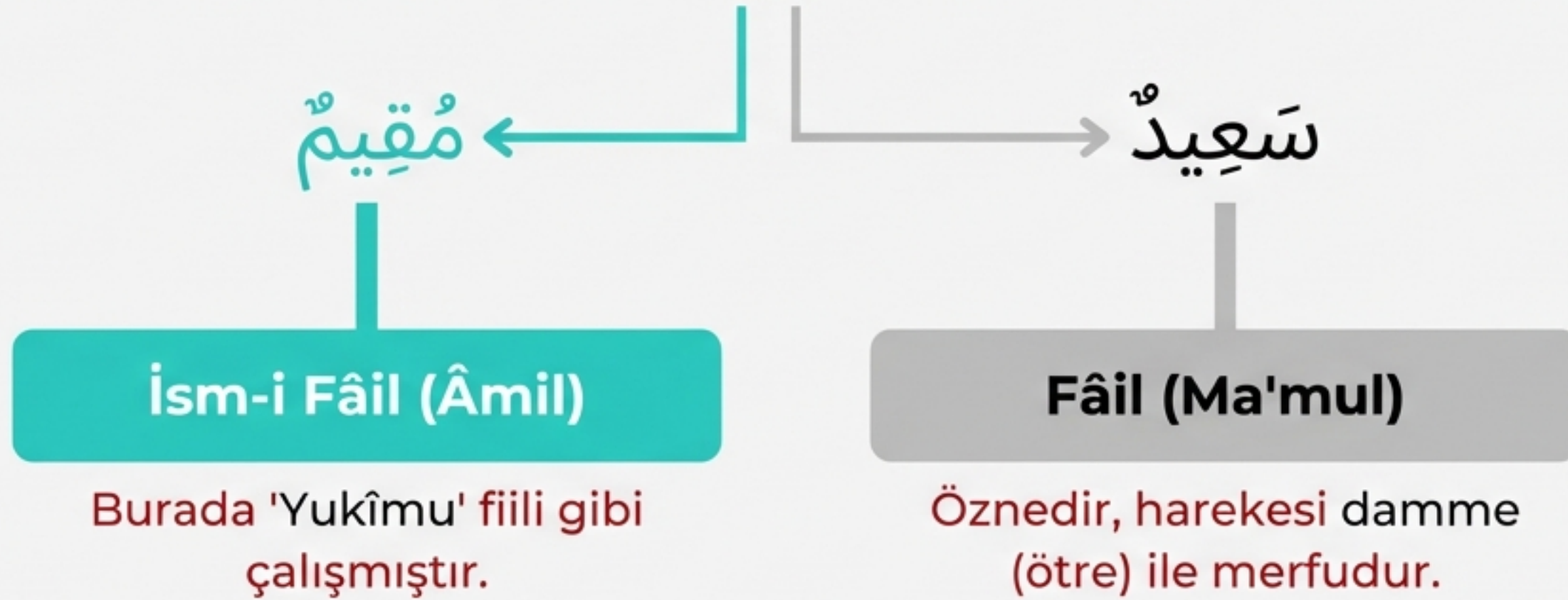
İsim Cümlesi (İsm-i Fâil)

Örnek Analizi: İsm-i Fâil Nasıl Çalışır?

أَمْقِيمٌ سَعِيدٌ؟

(E-muqîmun Sa'îdun?) - Said ikamet ediyor mu?

كَاتِبٌ دَرَسَهُ (Kâtibun darsahu) - "Dersini yazan."

Note: 'Kâtibun (Yazan) kelimesi gizli özneyi (Hu/O) raf etmiş, darsahu (dersini) kelimesini nasb etmiştir.

Adım 2: İsm-i Mef'ûl'ün Ameli (Edilgen Yapı)

Kural: İsm-i Mef'ûl, türetildiği Meçhul Fiil gibi amel eder.

İsm-i Mef'ûl + Nâib-i Fâil (Merfu)

Not: Nadiren, eğer fiil iki nesne alıyorsa, ikinci nesneyi nasb edebilir (Örn: El-memnuh - Verilen).

Örnek Analizi: İsm-i Mef'ûl

الْكِتَابُ مُتَقَنٌ طَبِعُهُ

(El-Kitâbu mutqanun tab'uhu) - Kitap; baskısı sağlam olandır.

Adım 3: Amel Etme Şartları

Bu isimler her zaman “fiil gibi” çalışmazlar. İki ana durum (yetki seviyesi) vardır.

“EL” (ال) Takısı Varsa

Tam Yetki / Mutlak Amel

Şartsız. Zaman kısıtlaması yoktur.

“EL” (ال) Takısı Yoksa (Nekra)

Kısıtlı Yetki

Şartlar: Zaman (Şimdiki/Gelecek) + Dayanak.

Durum A: 'El' Takılı Olması (Mutlak Amel)

Eğer kelimenin başında (ال) varsa, o kelime çok güçlüdür.
Cümledeki konumuna bakılmaksızın fiil gibi iş yapar.

جَاءَ الضَّارِبُ زَيْدًا

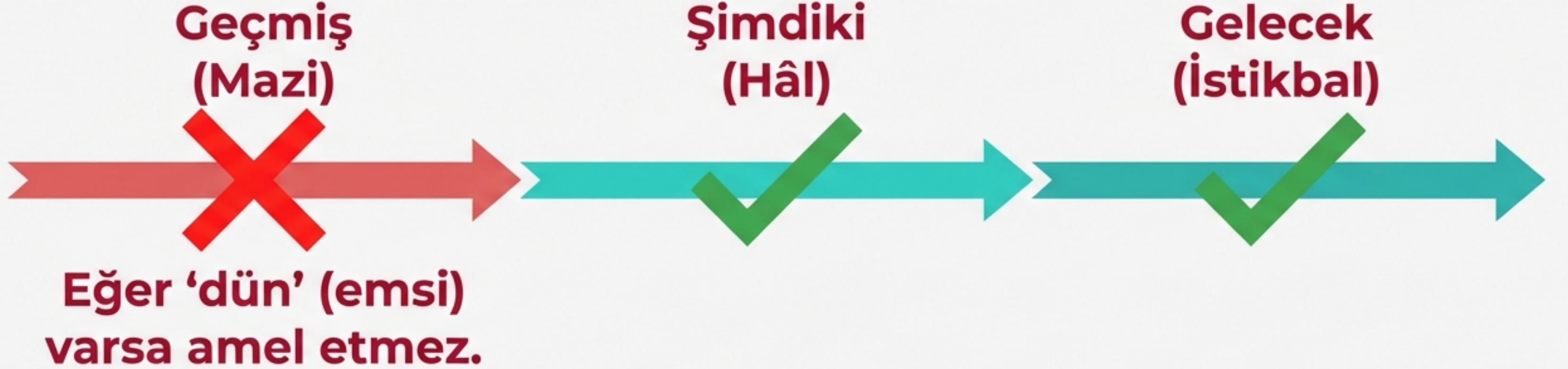
Mef'ûlün Bih (Nasb)

(Câe'l-Dâribu Zeyden)
Zeyd'i döven (kişi) geldi.

Zaman fark
etmez: Dün,
bugün veya
yarın olabilir.

Durum B (Nekra): Zaman Şartı

Eğer kelimedede "EL" takısı yoksa, anlamı Şimdiki Zaman veya Gelecek Zaman olmalıdır.

Örn: "Dün dersi yazan" (Hata: Amel etmez, izafet olur).

Durum B (Nekra): Dayanak Şartı - 1

Nekra olan kelime tek başına duramaz, cümlede kendinden önceki bir şeye dayanmalıdır.

Mübteda'ya Dayanmalı

أَحْمَدُ قَادِمٌ أَبُوهُ

Qâdimun (Participle)

Ahmed (Mübteda/Base)

Ahmet, babası gelendir.

Mevsuf'a Dayanmalı

هَذَا وَلَدٌ مُطِيعٌ أَبَاهُ

Mutî'un (Sıfat/Participle)

Veled (Mawsuf/Base)

Bu, babasına itaat eden bir çocuktur.

Durum B (Nekra): Dayanak Şartı - 2

Soru Edatına (İstifham) Dayanmalı

← أَمْ قِيمٌ عَمَّكَ؟

(Amcan kalıyor mu?)

Olumsuzluk Edatına (Nefi) Dayanmalı

← مَا جَالِسٌ الطَّالِبُ

(Öğrenci oturucu değildir)

Sâhibu'l-Hâl'e Dayanmalı (Hâl Olmalı)

Adam, sesi duyulur olduğu halde (masmu'an sawtuhu) konuşuyor.

Alternatif Yol: İzafet (Tamlandırma)

İsm-i Fâil ve İsm-i Mef'ûl, bazen fiil gibi davranmak yerine nesnesine muzaf (tamlanan) olabilirler.

Bu kullanım genellikle geçmiş zamanı ifade etmek veya hafifletmek için yapılır.

ÖZET TABLOSU: Kuralların Tamamı

İsim Türü	Fiil Karşılığı	Yaptığı İş (Amel)
İsm-i Fâil	Malum Fiil (Etken)	Fâil alır (Raf), Mef'ûl alır (Nasb)
İsm-i Mef'ûl	Meçhul Fiil (Edilgen)	Nâib-i Fâil alır (Raf)

Şartlar (Koşullar)

- 1. EL (ال) Varsa: Şartsız Amel.
- 2. EL (ال) Yoksa: Şimdiki/Gelecek Zaman + Dayanak Gerekir.

Alıştırma: Cümle Çözümlemesi

الْمُخْلِصُونَ مَخْذُولٌ مَا

Mâ mahzûlun el-muhlisûne

İhlaslılar (samimiler) yüzüstü bırakılmış değildir.

Nefi (Olumsuzluk) - Dayanak

İsm-i Mef'ûl (Âmil)

Nâib-i Fâil (Ma'mul)

Vav ile Merfu (Çoğul).

Mâ mahzûlun el-muhlisûne

İhlaslılar (samimiler) yüzüstü bırakılmış değildir.

Sonuç ve Önemli Notlar

- **İsm-i Fâil** ve **İsm-i Mef'ûl**, Arapça cümle yapısında fiil gibi güçlü bir rol oynar.
- Bu yapıları tanımak, metinleri doğru okumak ve irabını yapmak için hayati önem taşır.
- **Nekra** kullanımlarda **'Zaman'** ve **'Dayanak'** şartlarını unutmayınız.

